

Savielly Tartakower, een bewogen leven

– door Dirk Goes –

Savielly Grigorevitsj Tartakower werd geboren op 22 februari 1887 in Rostov aan de Don (tegenwoordig Oekraïne, destijds Russisch grondgebied) uit Pools/Oostenrijkse ouders van joodse origine. Schaken leerde hij op 10-jarige leeftijd van zijn vader. Zijn middelbare schooltijd bracht hij door in Geneve, waar hij het gymnasium doorliep. Na het behalen van zijn eindexamen in 1904 vertrok hij naar Wenen, om daar aan de universiteit rechten te studeren. In 1909 promoveerde hij tot doctor.

Wenen was in die tijd het mekka van het schaken. De Wiener Schachklub, die in Baron Albert von Rothschild zijn voorzitter had, en in de schaker/bankier Ignatz von Kolisch een steenrijke maecenas, speelde in twee verdiepingen van een groot gebouw, had een eigen restaurant, en telde maar liefst 700 leden. Beroemde schakers als Schlechter, Grünfeld, Maroczy, Reti, Vidmar en Teichmann schaakten er vrijwel elke dag. In deze wufte ambiance groeide Tartakower op als schaker, en de successen kwamen snel. In 1905 won hij het toernooi van Wenen en een jaar later was hij de sterkste in Nürnberg.

Tartakower-Post, Mannheim 1914, met de Duitse meester Carls als aandachtig toeschouwer.

Persoonlijk leed bleef hem niet bespaard. In 1911 werden zijn ouders vermoord tijdens een pogrom, ondanks dat ze zich enkele jaren daarvoor tot het katholicisme hadden bekeerd, en zijn broer Arthur, officier in het Oostenrijks/Hongaarse leger, sneuvelde bij Katowice op een van de vele slagvelden van de Eerste Wereldoorlog. Tartakower diende in hetzelfde leger, raakte gewond en herstelde volledig.

Tartakower was een veelzijdig man. Hij sprak vloeiend Russisch, Duits en Frans, alsmede Latijn en Grieks, vertaalde Russische poëzie in het Duits en het Frans, en schreef draaiboeken voor films. Hij verdiende veel geld met zijn werk, maar het meeste ging op in het casino, waar hij een graag geziene gast was.

In 1924 publiceerde hij zijn eerste boek, 'Die Hypermoderne Schachpartie', kreeg ruzie met zijn uitgever, Akim Lewit, en verhuisde naar Parijs, waar hij de rest van zijn leven zou wonen. In 1927 verscheen zijn boek 'Das neuromantische Schach'.

In de jaren '20 was Tartakower één van de sterkste schakers ter wereld en behaalde hij grote successen. Voor de echte top (Capablanca, Lasker, Aljechin) kwam hij net te kort, maar voor alle anderen was hij een geduchte tegenstander. Een overzicht van de in deze periode door hem gewonnen toernooien:

- 1e in Wenen (1923);
- 1e in Gent (1926);
- 1e in Hastings (1926 en 1927);
- Gedeeld 1e in Bad Niendorf, samen met Nimzovitsch (1927);
- Gedeeld 1e in Londen, samen met Nimzovitsch (1927);
- 1e in Parijs (1929);
- 1e in Nice (1930).

Tevens won hij matches van Spielmann, Réti, Lilienthal en Johner.

Tartakower-Edward Lasker, New York 1924.

Tartakower had een voorliefde voor ongebruikelijke openingen. Samen met Nimzowitsch en Reti werd hij tot de hypermodernen gerekend (overigens een term die Tartakower zelf had bedacht), altijd op zoek naar nieuwe wegen. Een woeste variant van het Staunton-gambiet (1. d4 f5; 2. e4 fxe4; 3. Pc3 Pf6; 4. g4) draagt zijn naam. Hoe gevaarlijk deze variant is ondervond de Duitse meester Jacques Mieses in 1925 tijdens het toernooi van Baden Baden:

-
-
- Savielly Tartakower
 Jacques Mieses
-
-

1. d4 f5; 2. e4 fxe4; 3. Pc3 Pf6; 4. g4 d5; 5. g5 Pg8; 6. f3 exf3; 7. Dxf3 e6; 8. Ld3 g6; 9. Pge2 De7; 10. Lf4 c6; 11. Le5 Lg7; 12. Dg3 Pa6; 13. 0-0 Ld7; 14. Ld6 Dd8; 15. Df4; 1-0.

Ook in het Frans, het Siciliaans, de Aljechin en de Caro-Kann zijn er varianten naar hem genoemd. Verder experimenteerde hij met 1. Ph3 en verrijkte hij de theorie van het koningsgambiet na 1. e4 e5; 2. f4 exf4 met het rustige zetje 3. Le2.

Op een rustdag tijdens het toernooi van New York (1924) bracht hij een bezoek aan de plaatselijke dierentuin, waar hij de Orang Oetang Susan vroeg welke opening hij de volgende dag tegen Maroczy moest spelen. Susan dacht waarschijnlijk iets van "Heb ik dat?" en vluchtte snel een boom in, de klimbeweging deed Tartakower denken aan de pionnenmars b2-b4-b5, en hij besloot het de volgende dag tegen Maroczy te spelen. Deze moet hebben gekeken of hij water zag branden en de partij eindigde in remise. Helemaal nieuw was de zet trouwens niet, want Russische schakers speelden het al aan het eind van de 19^e eeuw. Overigens zij opgemerkt dat de zet 1. b3 door Larsen de Baby Orang Oetang werd genoemd.

In 1929 speelde Tartakower een toernooi in Barcelona. Tijdens de openingsceremonie vroegen de organisatoren hem een nieuwe opening te spelen ter meerdere eer en glorie van de regio Catalonië, en de volgende dag speelde Tartakower 1. d4 Pf6; 2. g3 g6; 3. c4 tegen Joaquin Torres Caravaca. Het Catalaans was geboren!

Tartakower was de bedenker van tientallen schaakaforismes. Een greep:

- Er is nog nooit een partij gewonnen door hem op te geven.
- Het is altijd beter de stukken van de tegenstander te offeren.
- De tacticus moet weten wat te doen als er wat te doen valt. De strateeg moet weten wat te doen als er niets te doen valt.
- Een schaakpartij is gewoonlijk een sprookje van duizend-en-één fouten.
- Alleen een sterke schaker weet hoe slecht hij staat.
- Degene die de één na laatste fout maakt wint.
- Iedere schaker zou een hobby moeten hebben.
- Erro ergo sum.
- Ik kan combineren als Aljechin, maar ik krijg die stellingen nooit.
- Alle toreneindspelen zijn remise.
- De beste speler wint zelden een toernooi. Meestal wordt hij tweede achter degene met het meeste geluk.
- Wie schaakt gelooft in de mensheid.
- De dreiging is sterker dan de uitvoering. N.B.: deze uitspraak wordt ook aan Tarrasch en Nimzowitsch toegeschreven.

Tartakowers aforismes (in de wandelgangen 'Tartakowerismes' genoemd) toonden een hoog ontwikkeld gevoel voor humor, dat we ook terugvinden in de vele anecdotes die er over hem de ronde doen:

- Aljechin stond een keer straal verloren tegen een onbekend gebleven speler en haalde net het afbreken. De onbekende speler liet de afgebroken stelling aan Tartakower zien en vroeg hem: "En, wat denkt u, wie gaat er winnen?" Tartakower antwoordde hem: "Aljechin!", waarop de ander vroeg "Hoezo, ik sta toch hartstikke goed?". "Ja, dat klopt, maar u vroeg me wie er gaat winnen, niet wie er beter staat". En inderdaad, Aljechin zou de partij winnen
- Tartakower verloor eens vijf partijen op rij. Gevraagd naar de reden zei hij: "In de eerste partij had ik kiespijn, in de tweede hoofdpijn, in de derde een aanval van reuma, in de vierde was ik niet lekker". En in de vijfde? "Tja, een mens kan nu eenmaal niet elke partij winnen!"
- Bogoljubov schreef eens in het gastenboek van een hotel: "Ich liebe das Schachspiel weil es so logisch ist". Tartakower, die vlak na hem incheckte, las dat en schreef: "Ich liebe das Schachspiel weil es so unlogisch ist".
- Vlak vóór de eerste ronde van een groot toernooi was er tumult over het wedstrijdreglement. Tartakower nam het woord en hield een vlammend betoog voor aanpassing van het reglement. Toen er gestemd moest worden bleek bijna iedereen voor zijn voorstel. Slechts één tegenstem: hijzelf!
- Tijdens de analyse na afloop van een gewonnen partij tegen Tarrasch in het toernooi van Semmering 1926 zei Tarrasch "Ik zie dat u vertrouwen hebt in uw stukken", waarop Tartakower repliceerde "Nou nee, het is andersom, mijn stukken hebben vertrouwen in mij".
- In 1938 speelde Tartakower een toernooi in het Poolse Lodz. In zijn partij tegen Frydman gebeurde er iets opmerkelijks. Frydman was aan het begin van de ronde afwezig, maar wandelde na een kwartiertje alsnog de speelzaal in. Naakt! Grote consternatie. Frydman werd snel aangekleed en de partij begon, maar na enige tijd verdween Frydman opnieuw, om even later weer terug te komen. Wederom naakt! Een recidivist Op dit moment zei Tartakower: "Als hij het nou nog een keer doet claim ik remise wegens driemaal dezelfde stelling!"

Na 1930 waren Tartakowers grootste schaaksuccessen voorbij en hield hij zich steeds meer bezig met schaakjournalistiek. Voornamelijk voor het Franse schaaktijdschrift l'Echiquier, maar hij schreef ook voor Nederlandse kranten als het Algemeen Dagblad en Elsevier. Beide matches Euwe-Aljechin, alsmede het AVRO-toernooi van 1938, versloeg hij voor De Telegraaf.

Tijdens het AVRO-toernooi van 1938, ditmaal als journalist. Rechts Paul Keres.

Tijdens de Schaakolympiade van 1939 in Buenos Aires brak de Tweede Wereldoorlog uit. Veel schakers kozen ervoor voorgoed in Argentinië te blijven, maar bij Tartakower begon het na een aantal maanden toch weer te kriebelen en hij besloot terug te gaan naar Frankrijk om daar mee te vechten tegen de Duitsers. Na de Franse capitulatie sloot hij zich onder de schuilnaam Georges Cartier aan bij de in Engeland gelegde Vrije Fransen van De Gaulle, waar hij met zijn talenkennis zeer waardevol was voor de inlichtingendienst. Na de oorlog bood De Gaulle hem een hoge post aan in zijn kabinet, maar Tartakower sloeg zijn aanbod af met de woorden "Ik ben schaker, geen politicus".

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog bleef Tartakower redelijk succesvol schaken en behaalde nog eerste prijzen in Parijs 1947, Venetië 1947 en Hoogovens 1949, maar met het klimmen der jaren leek het heilig vuur toch wat gedoofd. Tijdens de Schaakolympiade van Dubrovnik 1950 scoorde hij $7\frac{1}{2}$ uit 15. Aan het eerste bord, dat wel, maar toch

In 1950 verleende de FIDE op grond van resultaten uit het verleden de tot dat moment niet bestaande grootmeestertitel aan 27 schakers. Tartakower was één van degenen die deze eer te beurt vielen.

Sawielly Tartakower leefde nog een aantal jaren in betrekkelijke armoede en overleed op 4 februari 1956 aan de gevolgen van een hartaanval.

Ter afsluiting citeer ik Tartakowers voorwoord in zijn boek 'My best games of chess':

"Together with the quest for truth, every chess writer must continually bear in mind another duty: that of not being dull! It can only be left to the reader to judge if I have succeeded in this."

Nee, *dull* was hij zeker niet

Partijmateriaal

□ Geza Maroczy

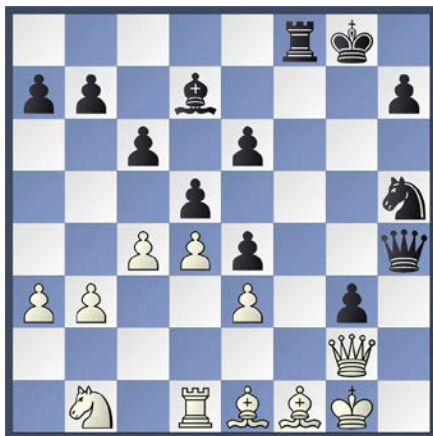
■ Savielly Tartakower

Teplitz Schonau 1922

1. d4 e6; 2. c4 f5; 3. Pc3 Pf6; 4. a3 Le7; 5. e3 O-O; 6. Ld3 d5; 7. Pf3 c6; 8. O-O Pe4; 9. Dc2 Ld6; 10. b3 Pd7; 11. Lb2 Tf6; 12. Tfe1 Th6; 13. g3 Df6; 14. Lf1 g5; 15. Tad1 g4; 16. Pxe4 fxe4; 17. Pd2

17. Txb2; 18. Kxb2 Dxf2+; 19. Kh1 Pf6; 20. Te2 Dxc3; 21. Pb1 Ph5; 22. Dd2 Ld7; 23. Tf2 Dh4+; 24. Kg1 Lg3; 25. Lc3 Lxf2; 26. Dxf2 g3; 27. Dg2 Tf8; 28. Le1

28. Txf1+; 29. Kxf1 e5; 30. Kg1 Lg4; 31. Lxg3 Pxc3; 32. Te1 Pf5; 33. Df2 Dg5; 34. dxe5 Lf3+; 35. Kf1 Pg3; 0-1.

□ Savielly Tartakower

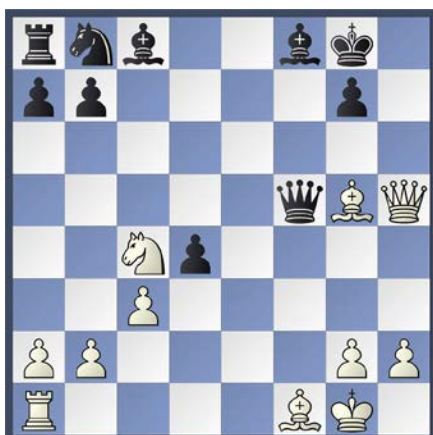
■ Carl Schlechter

St. Petersburg 1909

1. e4 e5; 2. f4 Lc5; 3. Pf3 d6; 4. fxe5 dxe5; 5. c3 Pf6; 6. Pxe5 O-O; 7. d4 Ld6; 8. Pf3 Pxe4; 9. Ld3 Te8; 10. O-O h6; 11. Pbd2 Pf6; 12. Pc4 c5; 13. Pfe5 cxd4

14. Pxf7 Kxf7; 15. Dh5+ Kg8; 16. Txf6 Te1+; 17. Tf1 Txf1+; 18. Lxf1 Lf8; 19. Lxh6 Df6; 20. Lg5 Df5

21. Pd6 Lxd6; 22. Lc4+ Le6; 23. Tf1 Dxf1+; 24. Lxf1 Pd7; 25. Ld3 Pf8; 26. cxd4 Lf7; 27. Df3 Pe6; 28. Le3 Tb8; 29. g4 g5; 30. Df6 Lf8; 31. Lh7+ Kxh7; 32. Dxf7+ Pg7; 33. Lxg5; 1-0.

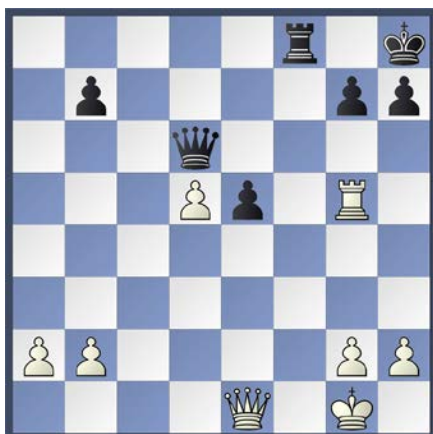
Moishe Lowcki

Savielly Tartakower

Warschau 1937

Stelling na 31. Tg5:

31. Db6+; 32. Kh1 Db5; 33. Kg1 Dc5+; 34. Kh1 Dc4; 35. Kg1 Dd4+; 36. Kh1 De4; 37. Dc1 Dd3; 38. Kg1 Dd4+; 39. Kh1 Dd2; 0-1.

□ Savielly Tartakower

■ Akiba Rubinstein

Moskou 1925

Stelling na 30. Kh8:

31. T_{xg7} T_{xg7}; 32. P_{xf6} D_{e7}; 33. P_{xe8} D_{xe8}; 34. D_{f4} T_{e7}; 35. f₆ P_{g6}; 36. T_{xe7} P_{xe7}; 37. f₇; 1-0.

□ Reginald Price Michell

■ Savielly Tartakower

Marienbad 1925

Stelling na 53. Kd2:

53. T_{h2}; 54. P_{xh2} g_{xh2}; 55. T_{h1} L_{e5}; 56. L_{f1} L_{e4}; 57. K_{d1} K_{f6}; 58. K_{d2} K_{g5}; 59. K_{e1} K_{g4}; 0-1.